

THIRD SYMPOSIUM
OF THE ICTM STUDY GROUP
FOR MULTIPART MUSIC

12-16 September 2013
Budapest, Hungary

BUDAPESTEN tartottak egy rangos nemzetközi népzene tudományi szimpóziumot

A magyar népzene kutatás köztudottan korán bekapcsolódott a nemzetközi népzene tudomány vérkeringésébe. A tudományág legnagyobb nemzetközi szervezete, a mai nevén **International Council for Traditional Music ICTM** (*A Hagyományos Zene Nemzetközi Tanácsa*) alapítását olyan személyiségek készítették elő, mint *Bartók Béla*, a megalakításnak közvetlen előkészítésében pedig közismert *Lajtha László* szerepe, aki 1947-ben Londonban jelen volt az alakuló ülésen. 1964-ben a nemzetközi szervezet Budapesten tartotta egyik legelső konferenciáját, akkori

elnöke, *Kodály Zoltán* vezetésével, *Rajeczky Benjamin* és *Járdányi Pál* előkészítő munkájának köszönhetően.

A szervezet – melynek vezetőségi tagjai között is folyamatosan voltak kiváló magyar népzene kutatók – azóta jelentősen kibővült, s számos munkacsoportja jött létre. Egyik legfiatalabb a 2009-ben alapított csoport, a **Multipart Music Study Group**, azaz a többszólamú hagyományos zenével foglalkozó munkacsoport.

A csoport 3. nemzetközi szimpóziumát 2013. szeptember 13-17-ig Magyarországon az MTA BTK Zene tudományi Intézetében tartották több, mint harminc aktív előadó részvételével,

Hazai részről a szervezet történeti és hangszeres munkacsoportjának tagja, és korábban a Magyar Nemzeti Bizottság elnöki tisztet tíz éven keresztül betöltött **Tari Lujza** szervezte. Ő idén tavasszal részt vett a csoport, egy európai albizottságának bécsi konferenciáján, ahol a határokon túl kisebbségben élő magyarság körében az elmúlt 2-3 évtized alatt mutatkozó többszólamú jelenségekről tartott előadást.

A szimpózium ünnepélyes megnyitóján beszédet mondott *Paládi-Kovács Attila*, az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának elnöke, *Richter Pál*, a Zenetudományi Intézet igazgatója, *Tari Lujza*, a szimpózium hazai szervezője, az ICTM vezetőségének képviselőjében *Svanibor Pettan* főttkár, valamint a Multipart Music csoport vezetője, a Bécsben működő albán *Ardian Ahmedaja*.

A megnyitón a témához illően többszólamú népzene szólalt meg Magyarországról. Bár a mi népzeneink alapvetően egyszólamú, a hazai szervező kifejezésre kívánta juttatni, hogy azért nálunk is van mit keresnie egy ilyen tudományos találkozásnak, hiszen hazai nemzetiségeink bőven élnek a többszólamúsággal. Így díszes ünnepi népviseletben német népdalokat énekelt a Solymári Hagyományörző Asszonykórus (vezetőjük Marlokné Cservényik Magdolna).

A Liszt Ferenc zeneművészeti Egyetem Népzenei Tanszékének magyarországi horvát és magyar származású hallgatóiból alakult tamburazenekar pedig délszláv és magyar dallamokat játszott a Dráva-menti terület zenei hagyományából.

A szimpózium olasz, albán, észt és magyar (utóbbi a szervező) program-bizottsága három témát hirdetett meg. Az első szekció a többszólamúsághoz kapcsolódó terminológiai problémákat tárgyalta. A különböző népzeneinkben és hagyományos zenékben számtalan fajta többszólamú gyakorlat

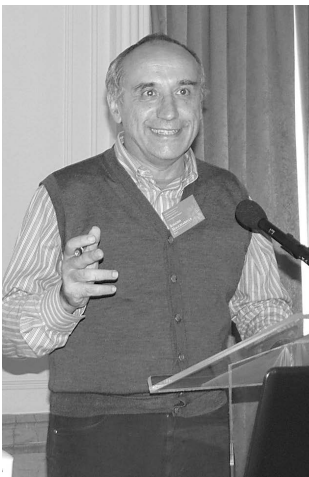

létezik. E sajátos jelenségek leírására a kutatók szívesen használják a helyi speciális terminust, vagy alakítanak ki saját kifejezést. Ugyanakkor szükséges, hogy a különböző nevek azonos tartalmat takarjanak, hiszen a sokféle jelenség különböző általános alaptípusokba, például heterofónia, burdonhangzás, hangköz-, vagy akkordpárhuzam kategóriájába sorolható. Az elhangzott előadásokon nemcsak terminológiai problémákkal, hanem helyi jelenségek bemutatásán és tipizálásán keresztül orosz (*Ulrich Morgenstein* Ausztria, *Žanna Pärtlas* – Észtország) és maláj (*Larry Francis Hilarian* – Szingapúr) népi többszólamúsággal ismerkedhettünk,

s fedezhettük fel újra, hogy az olyan magyar népzeneből ismert többszólamú jelenségek, mint a burdonhangzás (nálunk pl. a dudautánzás hegedűn) alapján véve mennyire általánosak a vokális zenében is.

Két további szekció foglalkozott az egyén közösségben, azon belül is a többszólamú gyakorlat megvalósulásában, alakulásában betöltött zenei szerepével. Tari Lujza általános elvi kérdések tisztázásán túl vizsgálta az egyén- és közösség viszonyát, s a magyar hangszeres népi előadók többszólamú játékában mutatott példákat arra, a hangszeres zenében mi és miként alakíthat ki egyéni előadói jegyeket, s hogy milyen sokféleképpen játszhat egyazon dallamot egy-egy kiváló hangszeres népi zenész azonos közösségi háttérrel is, s milyen egyéni jellemvonások vagy akár később hagyománnyá váló újítások jelennek meg játéukban. Az olasz *Ignazio Macchiarella* (a csoportnak egyébként alelnöke) egy szardíniai szerzetesi közösség szájhagyományos zenéjének előadásában, *Fulvia Caruso* pedig szintén olasz zarándokmenetek közös énekében vizsgálta egyes vezető énekesek szerepét. Utóbbi előadások azt is szemléltetik, hogy az újabb technika a korábbiaknál jobb kutatási lehetőséget biztosít, a jó hang- és képminőségű felvételekkel, melyekben nincs időbeli korlát. E vizsgálatok nem jöhettek volna létre korábban a tömeg énekének élő szokásban, a hosszú

zarándokút alatt történt végigkövetése nélkül, abból legfeljebb egy-egy részlet lett volna megismerhető a teljes dokumentáció nélkül.

A konferencia harmadik és végül a legtöbb jelentkezőnek újat jelentő, hét szekciót kitöltő témája – mely a szervezés során Tari Lujza javaslata volt – a képzettek (tanult zenészek, tanítók, papok, misszionáriusok stb.) helyi zenei gyakorlatot alakító szerepe volt. Természetesen e téma is a többszólamú gyakorlatokhoz kapcsolódott, s egyes jelenségek vizsgálata révén képet kaphattunk különböző népzenei egy-egy műfajáról vagy technikájáról is. Magyar részről *Richter Pál* mutatta be erdélyi hangszerjátékosok szólamait elemezve a magyar népi vonósbandák harmonizálási módjait, közte a dallamot dúr akkordokkal követő és az újabb funkciós harmonizálás közötti átmeneteket. *Lázár Katalin* obi-ugor, *Sipos János* török, e sorok szerzője *Riskó Kata* pedig a nyugati határszélre jellemző magyar népi többszólamú jelenségeket vizsgált a hangszeres népzeneben. A hallgatók a továbbiakban egyaránt megismerkedhettek a többszólamúság szemszögéből egy kis portugál sziget, Porto Santo hagyományos zenéjével (*Anne Caufriez* – Belgium), és az olasz népzene többszólamúságával (*Guido B. Raschieri*). *Renato Morelli* 16-18. századi egyházi forrásokat mutatott be a magyar csillaghordással is rokon olasz karácsonyi-vízkereszt szokással, a „Stellá”-val kapcsolatban. Különösen érdekes volt látni egy általa évtizedekkel korábban még az élő hagyományban lefilmezett ilyen karácsonyi köszöntést, majd megnézni egy napjainkban szintén általa készített filmet, a még élő, de időközben tudatos hagyományápolássá vált köszöntést.

Constantin Secară hasonló tematikájú előadásában a szokás román párhuzamait is felfedezhettük. A 19. és 20. századi kottás gyűjtemények, zenei források és a 20. századi gyakorlat kapcsolatát egy francia, valamint egy további olasz témát vizsgáló kutató is bemutatta (*Jean-Jacques Castéret* – Franciaország, *Christina Ghirardini* – Olaszország). A felülről érkező hatás lehet olyan kézzelfogható, mint a misszionáriusok nemcsak hittérítő, hanem a keresztény zenét is elterjesztő szerepe, amely már a 20. század legelején készült zulu hangfelvételeken (*Gerda Lechleitner* – Ausztria) vagy a 20. század közepétől egy taiwani népcsoportnál (*Wei-Ya Lin*) is megfigyelhető.

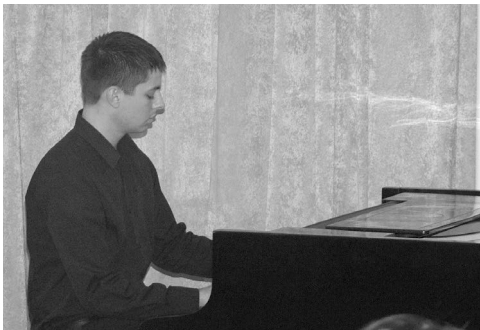
Láthattuk más nemzetek példáját arra a nálunk is jól ismert jelenségre, amikor egy-egy tanító, vagy más művelt vezető személy az értéktelennek vagy helytelennek ítélt helyi zene helyett valami mást támogatott és tanított be. Szerencsés esetben a népzenet jobban ismerő értelmiség újra felkelti a helyiek érdeklődését saját, valójában sokkal régebbi és értékesebb, sajátosabb zenéjük iránt. Így volt ez a bemutatott három-négy szólamú lett népi éneklésben (*Anda Beitane*), amelyben (más népeknel is ismert módon) a kísérszólamok vannak felül. De a legelfogulatlanabb, legszíkárabb gyűjtés ténye, kérdései is befolyásolják az adatközlőket, például felhívják figyelmüket egy-egy számukra korábban

érdektelen jelenségre – mutatta be szerb gyűjtései kapcsán *Zlata Marjanović*.

Néhány előadás kitekintett a szorosan vett nép- illetve hagyományos zenén, s annak a mai fiatalok körében színpadi (részben professzionisták által) és inkább a szórakoztató zene körébe tartozó megnyilvánulásait vizsgálta spanyol és bosnyák fiatalok körében (*Enrique Cámara de Landa* – Argentína, *Amra Toska* – Bosznia). Bizonyos mértékig ezen a határmezsgyén jártak azok az előadók is, akik a 20. század különböző időszakában megjelenő revival gyakorlatát elemezték például a lett vagy a grúz népzene (*Ieva Pāne, Tamaz Gabisonia*), vagy a litvánok jellegzetes többszólamú énekei, a sutartinės kapcsán (*Daiva Račiūnaitė-Vyčinienė*). Ez fontos kutatási terület számunkra is, hiszen még az elsődleges hagyomány ereje teljében, a két háború között megindultak a hagyományörző mozgalmak (Gyöngyösbokréta-, majd a Röpülj Páva mozgalom), s a kettő elkülönítése, egymásra hatásának vizsgálata feltétlenül szükséges ahhoz, hogy megállapítsuk, legújabb felvételeinkből mi az, ami teljes egészében hiteles, s mi az, ami valamely mozgalom hatását is tükrözi. A szárd énekhagyomány legújabb változásait vizsgálta *Paolo Bravi*, aki élvezetes és a hangszínelemző technikát is használó előadásában a hagyományos és műzenei olasz énektechnikát hasonlította össze. Hasonló témában adott elő grúz részről *Nona Lomidze*. Kérdés, hogy vajon e változások, amelyeket egyértelműen a városi zene, magas művészi zene vagy bármilyen „tanult” zene befolyása okozott, valóban a hagyomány továbbélő részei-e, vagy inkább annak felbomlását mutatják?

Kissé elkülönült a három főtémától *Lana Šehović-Paćuka* boszniai kutató előadása, mert ő egy kifejezetten minket, magyarokat érintő előadást tartott Major Gyula zeneszerző bosnyák népzene iránti érdeklődéséről, illetve a boszniai zeneéletben betöltött szerepéről, abból az időből, mikor a terület az Osztrák-Magyar Monarchiához tartozott.

Ahogy az a hasonló többnapos nemzetközi konferenciákon szokás, az előadásokat további programok egészítették ki, amelyek lehetőséget adnak a házigazda ország kultúrájának mélyebb bemutatá-

sára. A napközbeni szekciókat esti koncertek (zongorán Teleki Gergő és Tabajdi Ádám játszott Liszt, Bartók, Kodály műveket), a Zeneakadémia Népzenei Tanszékének énekes és hangszeresei működtek közre Vakler Anna vezetésével), jó hangulatú kötetlen együttlét és táncház zárta.

A résztvevők *Gombos László* vezetésével meglátogatták az Intézet Zenetörténeti Múzeumát is, majd azt követően egy argentin múzeum kutatási programjával ismerkedhettek meg *Leila Makarius* beszámolójából.

Vasárnap egész napos szakmai program keretében a Duna-kanyaron végigutazva az Ipoly-mentével ismerkedtek meg a résztvevők. Szobra utaztak, s útközben megnézték Nagymaros görög templomát, majd Szobon megtekintették a Börzsöny Múzeum néprajzi anyagát. A város, és a Börzsöny Múzeum baráti Körének és elnökének, Fésű Józsefnek köszönhetően ebéd várta a vendégeket. (A szimpóziumot egyébként a Magyar Tudományos Akadémia támogatta.) Azt követően előadást hallhattak a palóc furulya-félékről egy Bernecebarátiban élő furulyakészítőtől, majd további muzsika várta a vendégeket: Istvánffi Balázs dudán, Németh András tekerőn játszott Ipoly-vidéki dallamokat, fellépett Szob, és

a szlovákiai Magyarbőd hagyományőrző táncegyüttese is. A kísérezőzenét a salgótarjáni Dobroda együttes biztosította Gelencsér János vezetésével.

A minden tekintetben igen eredményes konferenciát közgyűlés, az eredmények összefoglalása, valamint a további tervek megbeszélése zárta. A résztvevők döntöttek arról, hogy a következő hasonló nemzetközi szimpóziumot Szingapúrban tartják, s hogy az elhangzott előadások Magyarországon Richter Pál és Tari Lujza szerkesztésében könyv formájában DVD melléklettel jelennek majd meg.

Összességében elmondhatjuk azt is, hogy 1964 óta nem volt ilyen jelentős, illetve még sosem volt ilyen sokféle, távoli földrészek kutatóit is vonzó és jó hírünket elvivő nemzetközi népzene tudományi szimpózium.

Riskó Kata

A mellékelt fotókat Miháltz Gábor készítette.